

MILLIY URF-ODATLARNI OMMALASHTIRISH ORQALI EKOLOGIK TA'LIM-TARBIYANI RIVOJLANTIRISH.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7854559>

Abdullayeva Umidaxon G'ulomiddinovna

Farg'ona davlat universiteti o'qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu keltirilgan maqolada milliy urf-odatlar orqali ekologik ta'lim-tarbiyani rivojlantirish masalasi qo'yilgan.

Kalit so'zlar: ekologiya, ekologik ta'lim, ekologik tarbiya, ta'lim-tarbiya, ilm-fan, tabiat.

Tabiat bilan insonning o'zaro chambarchas aloqasini, ularning bir butunligini ifodalovchi bu bayram dehqonchilik bayramigina emas, balki tom ma'noda ekologik bayram hamdir. Odamlarning tabiatga, ayniqsa, uning yorqin tashqi ifodasi bo'lmish o'simlik olamiga bo'lgan munosabati va mehrini belgilovchi tabiat bayramlaridan "Navro'z", "Hosil bayrami" va "Suv xotin bayrami"ni ko'rsatib o'tish mumkin. Xalqning sof ekologik mazmunga ega udumlaridan yana biri "Taganak" dir. Bu udumga ko'ra, tog' va tog' etagida yashovchi kishilar erta bahorda yig'ilishib shod-hurramlik bilan uzoq yo'lga o'tlanadilar va tog'u-toshdagi buloqlar ko'zini ochib, jilg'alar yo'lini shox-shabbalardan, loyqadan tozalaydilar, daraxtlarning qurigan shoxlarini kesadilar. Insonlarni tabiatni muhofaza qilishga da'vat qiluvchi sof ekologik mazmun kasb etuvchi yana bir manba o'zbek xalqining mustahkam diniy e'tiqodi va tarixan shakllangan milliy tarbiya asoslaridir. Bunga mazmuni juda keng "uvol" tushunchasi yaqqol misoldir. Har qanday moddiy ne'matdan isrofgarchilik bilan foydalanish, tabiat resurslari – yer osti boyliklari, suv, yer, o'simlik va hayvonlarni nest-nobud qilish uvol va gunoh hisoblanib kelingan. Binobarin, "uvol" tushunchasi tor ma'noda non, suv, tuz, o'tdan tejab-tergab foydalanishni ifoda etsa, keng ma'noda butun tabiat boyliklaridan, noz-ne'matlaridan oqilona foydalanishni aks ettiradi. Chunonchi, suvni isrof qilish, mevali daraxtlarni kesish, yovvoyi hayvonlarni ehtiyotsiz nobud qilish kabilar ham uvoldir. Ekologik tarbiyani farzand tug'ilgan kundan boshlamoq vujudimizni quvvatlantirmoq fikrimizni nurlantirmoq axloqimizni go'zallatmoq zehnimizni ravshanlantirmoq demakdir. Ekologik tarbiyani kim va qanday olib boradi? Birinchi tarbiya ota-ona zimmasidadir. Ikkinchi tarbiya bog'cha maktab oliy va o'rta maxsus kasb-hunar bilim yurtlarida hamda hozirda faoliyat ko'rsatayotgan madrasalarda amalga oshadi. Bola tarbiyasida u yashab turgan sharoit muhit kishilarning faoliyati katta o'rin tutadi va bu sohada oila, maktab sharoiti ham katta e'tiborga molikdir. Ekologik tarbiya ham tarbiyaning asosiy qismi bo'lib bolaning axloqiga xulq-atvoriga kuchli tas'ir qiladi. Ekologik talim-tarbiya va umumiy tarbiya bir-biri bilan bog'liq bir butun jarayondir. Tabiatni muhofaza qilish uni asrash unga nisbatan yaxshi

munosabatda bo'lish uchun sog'lom fikr yaxshi axloq ilm-ma'rifatga qiziquvchi inson bo'lish talab qilinadi. Boladagi fikriy taraqqiyot oilagagina emas, balki maktabdagi o'qituvchilar faoliyatiga ham bog'liq. Shuning uchun ularga go'zal tarzda tarbiya bermoq boshlang'ich tarbiya xususida imkoni boricha tirishmoq juda ham zarurdir. Bolaga uni qo'rqitadigan fojiali salbiy mazmundagi hikoya ertak cho'pchaklarni so'zlamog juda zararlidir. Ularni asab tizimini ehtiyot qilib yumshoq muomala qilish zarurdir Bolalarga mehribon bo'lmoq, ko'ngillarini topmoq ulug'lik sanaladi. Sovg'a ulashilganda kichiklardan yoki qizlardan boshlash odobdan sanaladi. Ta'qiqlanmagan o'yinlarga ruxsat beriladi. Zehn va ko'ngil ochar o'yinlarning foydasi bordir. Inson organizmi shunchalik murakkab tuzilganki uni bir og'iz so'z bilan ta'riflab bo'lmaydi. Odamni odam bo'lib to'rt muchchali sog' aql zakovatini yetuk har tomonlama barkamol tug'ilishi ota-onaga bog'liq ekanligi hammaga ayon. Ikki dil roziligi bilan oila qurilar ekan maqsad- muddaosi o'zidan iz nasl qoldirish avlodlarni davom ettirishdir. Bu biologik jarayon. Shunday ekan farzand dunyoga kelgach unga yaxshi ta'lim-tarbiya bermoq uning salomatligi haqida qayg'urmoq ota-onaga ham farz ham qarzdir. Zero buni tabiat qonuniyati ham taqoza etadi. Barcha axborot vositalarida ekologik holat buzilayotganligi to'g'risida mazmunli chiqishlar bo'lmoqda. Lekin kundalik hayotda buning aksini ko'ramiz. Zaharli chiqindilar chiqib turgan zavod fabrikalar transport va boshqa vositalar yoshlarning ongida ekologik tarbiyani mavhum qilib qo'yimoqda. Xalqimizda tarbiya ostonadan boshlanadi degan yaxshi ibora bor. Binobarin bunday tarbiyaning eng muhim talablaridan biri shaxsiy namuna oila ibratidir. Biz tarbiyani ana shu eng muhim usullarini unutib qo'ydik. Qush uyasida ko'rganini qiladi, deymizu unutib qo'yamiz. Oilada ro'zg'or tebratishda oziq-ovqatning ko'p qismi isrof bo'lishiga chiqindilarni xohlagan joylarga tashlashni o'rganib qoldik. O'ylab ko'ring, biz yetmish yil mobaynida kimlargadir taqlid qilib kimlardandir andoza olib yashadik. Hayotda tarbiyasizlar tabiat manbalariga hali ham xuruj qiluvchilar uni bulg'ovchilar mavjud. Ko'hna an'analarimiz tabiat in'omlaridan tejab tergab foydalanishga qaratilgan urf-odatlarimiz paymol bo'lish darajasiga kelib qoldi. Bolaning fikri ongi tafakkurini shakllantirishda ota-ona, o'qituvchilar atrofida doimo muloqatda bo'ladigan kishilarning ta'siri katta bo'lib, ulardan bolalar bilan bo'ladigan munosabatda katta ma'suliyat talab qilinadi. Yosh avlodning ekologik tarbiyasini mujassamlashtirishda ta'lim va tarbiya ta'siri ham beqiyosdir. Shu o'rinda Sohibqiron Amir Temurning quyidagi so'zlarini keltirish o'rirlidir. "Piri komil shayx Bahovuddun Naqshbandiyning "Kam yegin, kam uxla, kam gapir" degan pand-u nasihatlariga amal qildim, arkonu-davlatga barcha mulozimlarga ham aytur so'zim shu bo'ldi: "Kam yenglar ocharchilik ko'rmasdan boy-badavlat yashaysizlar, kam uxlanglar mukammalikka erishasizlar kam gapiringlar dono bo'lasizlar". Naslni toza saqlamoq uning doimiy sog'lomligi, barkamolligi jamiyatimiz oldida turgan katta vazifalardan biridir. Naslimizning sog'ligini ta'minlay olsak yurtimiz bitmas-tuganmas boylikka erishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. "O'zbekona urf-odatlar orqali ekologik ta'lim-tarbiyani shakllantirish"
D.A.Karimova M.H.Tursuntosheva Navoiy davlat pedagogika institute "Science and Education" Scientific Journal.341-344
2. Gulomiddinovna, A. U., & Musayevich, O. S. (2022). Ways of environmental education in the teaching of chemistry in higher education. Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities, 12(5), 341-343.
3. Gulomiddinovna, A. U. (2021). IMPLEMENTATION OF ENVIRONMENTAL EDUCATION AND TRAINING IN TEACHING THE COURSE OF INORGANIC CHEMISTRY. World Bulletin of Social Sciences, 2, 8-9.